

3

SPADEK I TESTAMENT

OTWARCIE SPADKU I DZIEDZICZENIE USTAWOWE

TESTAMENTY

ZACHOWEK

ZABEZPIECZENIE SPADKU I OTWARCIE TESTAMENTU

PRZYJĘCIE I ODRZUCENIE SPADKU

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA DŁUGI SPADKOWE

DZIAŁ SPADKU

SPRAWY SPADKOWE W PRAKTYCE

Otwarcie spadku i dziedziczenie ustawowe

1 *W którym momencie dochodzi do nabycia spadku i kto może być spadkobiercą? – Jerzy T.*

Spadek nabywa się z chwilą jego otwarcia, czyli wraz ze śmiercią spadkodawcy. Spadkobiercą może być osoba fizyczna, która żyje w chwili otwarcia spadku, lub osoba prawna, która w tej chwili istnieje. Artykuł 927 § 3 kodeksu cywilnego umożliwia też nabycie spadku przez fundację ustanowioną przez spadkodawcę w testamencie pod warunkiem jednak, że zostanie ona wpisana do rejestru w ciągu dwóch lat od ogłoszenia testamentu.

2 *Mój dziadek jest ciężko chory. Przed śmiercią chce sporządzić testament, w którym cały swój majątek przekaze mojemu nienarodzonemu jeszcze dziecku. Czy taki testament będzie ważny? Czy można rozporządzić spadkiem w ten sposób? – Ewelina Z.*

Tak. Jeśli tylko testament będzie spełniał wymogi formalne, Pani dziadek może rozporządzić swoim majątkiem w testamencie na rzecz nienarodzonego jeszcze dziecka (łac. *nasciturus*). Artykuł 927 § 2 kodeksu cywilnego dopuszcza taką możliwość pod warunkiem, że dziecko w chwili otwarcia spadku, a więc śmierci spadkodawcy, było już poczęte. Drugą konieczną przesłanką nabycia spadku przez nasciturusa jest to, by dziecko urodziło się żywe. Jeśli tak się nie stanie, w opisanej sytuacji testament straci rację bytu i dojdzie do dziedziczenia ustawowego.

3 *Słyszałem coś o tzw. niegodności dziedziczenia. Co to takiego? – Janusz A.*

Niegodność dziedziczenia to instytucja prawa spadkowego. Jej celem jest pozbawienie spadku tych potencjalnych spadkobierców, których zachowanie się względem spadkodawcy było przynajmniej nieetyczne. Stwierdzenie niegodności wyłącza spadkobiercę od dziedziczenia tak, jakby nie dożył on otwarcia spadku. Artykuł 928 kodeksu cywilnego wskazuje sytuacje, kiedy spadkobierca może zostać uznany przez sąd za niegodnego dziedziczenia. Ma to miejsce wówczas, gdy:

- 1) dopuścił się umyślnie ciężkiego przestępstwa przeciwko spadkodawcy lub
- 2) podstępem lub groźbą nakłonił spadkodawcę do sporządzenia lub odwołania testamentu albo w taki sam sposób przeszkodził mu w dokonaniu jednej z tych czynności, lub
- 3) umyślnie ukrył lub zniszczył testament spadkodawcy, podrobił lub przerobił jego testament albo świadomie skorzystał z testamentu przez inną osobę podrobionego lub przerobionego.

Uznania spadkobiercy za niegodnego może żądać każdy, kto ma w tym interes. Z żądaniem tym osoba taka może wystąpić w ciągu roku od dnia, w którym dowiedziała się o przyczynie niegodności, nie później jednak niż przed upływem trzech lat od otwarcia spadku.

3. SPADEK I TESTAMENT

Jeśli jednak spadkodawca przebaczył spadkobiercy, to ten ostatni (nawet gdy wcześniej popełnił któryś z czynów wymienionych w pkt 1–3) nie może być uznany za niegodnego.

4 *Moja siostra i jej mąż zmarli bezdzietnie. Najpierw zmarł mąż siostry, a później ona sama. Nie zostawili żadnego testamentu. Pozostałem ja, nasza druga siostra i brat zmarłego męża siostry. Po zmarłym mężu siostra przed śmiercią nie zdążyła zrobić sprawy spadkowej. Kto dziedziczy i w jakim procencie? – Robert S.*

Jeśli w chwili śmierci męża Pana siostry nie żyli już jego rodzice i nie miał on dzieci, to do dziedziczenia ustawowego po nim doszli jego żona i jego brat po połowie. Po zmarłej siostrze (jeśli i jej rodzice nie żyli już w chwili jej śmierci) dziedziczy Pan i druga siostra zmarłej, również po połowie. Wyliczenie to jest prawidłowe pod warunkiem, że zmarli nie mieli innego rodzeństwa, które w chwili ich śmierci już nie żyło, ale pozostawiło zstępnych – w takiej sytuacji ci zstępni dziedziczą udział, który przypadłby temu rodzeństwu.

5 *Mój ojciec miał zamężną, bezdzietną córkę, która zmarła w 2003 r. Jej mąż żyje. Ja jestem jej jedynym rodzeństwem. Czy ojcu należy się po niej spadek, a jeśli tak, to w jakiej części? – Joanna M.*

Należy się. W braku zstępnych spadkodawcy (dzieci, wnuków) powołani są do spadku z ustawy jego małżonek, rodzice i rodzeństwo. Udział spadkowy małżonka, który dziedziczy w zbiegu bądź z rodzicami, bądź z rodzeństwem spadkodawcy, bądź z jednym i z drugimi, wynosi połowę spadku. Z kolei udział spadkowy każdego z rodziców, które dziedziczy w zbiegu z rodzeństwem spadkodawcy, wynosi $\frac{1}{4}$ tego, co przypada łącznie dla rodziców i rodzeństwa. Pozostałą część dziedziczy rodzeństwo w częściach równych. Jeśli jednak któryś z rodziców nie dożył otwarcia spadku, przypadający mu udział spadkowy przypada po połowie drugiemu z rodziców i rodzeństwu spadkodawcy. W tej sytuacji udziały w spadku będą następujące: małżonek zmarłej – $\frac{1}{2}$, ojciec – $\frac{3}{16}$, Pani, jako siostra zmarłej – $\frac{5}{16}$.

6 *Wychowywałam z mężem dziecko w rodzinie zastępczej. Dzieci własnych nie mamy. Czy takie dziecko ma prawo dziedziczyć po nas z ustawy tak, jak mogłoby dziecko biologiczne? – Bożena G.*

To zależy, czy dokonane zostało przysposobienie wychowanka. Przyjęcie dziecka na wychowanie w rodzinie zastępczej nie rodzi skutków w zakresie prawa spadkowego – do tego potrzebne jest jego przysposobienie. W przypadku dziedziczenia po rodzicach, którzy dokonali przysposobienia, nie ma znaczenia, czy przysposobienie ma charakter pełny (wtedy przysposobionego traktuje się tak samo jak dziecko naturalne przysposabiającego), czy niepełny (tutaj skutki przysposobienia rozciągają się jedynie na stosunki między przysposabiającym a przysposobionym). W obu przypadkach wychowywane i przysposobione przez Państwa dziecko będzie mogło dojść do dziedziczenia jak dziecko naturalne.

7 *Wraz z żoną pozostajemy w separacji orzeczonej prawomocnym wyrokiem sądowym. Pomimo to nie wszystko między nami układa się źle. Jak będą*

wyglądały kwestie dziedziczenia między nami? Czy orzeczona separacja uniemożliwia wzajemne dziedziczenie? – Marek S.

Ogólnie biorąc, nie. Co prawda orzeczona separacja wyklucza nabycie spadku na mocy ustawy (o czym stanowi art. 935¹ kodeksu cywilnego, zgodnie z którego treścią, przepisów o powołaniu do dziedziczenia z ustawy nie stosuje się do małżonka spadkodawcy pozostającego w separacji), to jednak nie wyłącza ona możliwości dziedziczenia na podstawie testamentu.

8

Moja mama miała drugiego męża. Byli małżeństwem 24 lata. Mąż mamy posiadał nieruchomości. Zmarł, nie pozostawiając żonie niczego, ani testamentu, ani darowizny żadnej, ani też nic nie przepisywał. W tym małżeństwie nie było dzieci, mąż mamy miał jedynie dwie córki z pierwszego małżeństwa. Las i działkę ojczym posiadał przed zawarciem związku małżeńskiego. Czy po śmierci męża mojej mamie coś się należy prawnie, czy może się ubiegać o jakąś część majątku? Co należy załatwić? – Bożena L.

Pani mama powinna złożyć wniosek o stwierdzenie nabycia spadku po mężu. Jeżeli zmarły był w chwili śmierci właścicielem nieruchomości, mama zaś nie, to wchodzi one w całości w skład masy spadkowej. Mama jako żona jest powołana do dziedziczenia z ustawy razem z dwiema córkami zmarłego, w równych częściach (po 1/3).

9

Mój brat zmarł w trakcie sprawy rozwodowej, którą założył żonie. Postępowanie to zostało umorzone. Ponieważ przyczyny wymienione w pozwie rozwodowym były poważne i wskazywały na winę w rozkładzie pożycia po stronie żony brata, zastanawiam się, czy mogę wystąpić do sądu o wyłączenie małżonki zmarłego od dziedziczenia na podstawie art. 940 kodeksu cywilnego. Co muszę zrobić w takiej sytuacji? – Marta F.

Jedną z przesłanek warunkujących zasadność pozwu o wyłączenie małżonka od dziedziczenia jest stwierdzenie, że spadkodawca wystąpił przed śmiercią o orzeczenie rozwodu lub separacji z winy swojego małżonka i było to żądanie uzasadnione. Jeśli nie było formalnego żądania rozwodu z orzeczeniem o winie, nie może Pani tylko na podstawie okoliczności wskazanych w treści pozwu rozwodowego żądać wyłączenia małżonka od dziedziczenia. Gdyby jednak takie żądanie znalazło się w pozwie, może Pani pozwać żonę brata o wyłączenie jej od dziedziczenia po zmarłym mężu. Uprawnionym do wytoczenia takiego powództwa jest każdy z pozostałych spadkobierców ustawowych powołanych do dziedziczenia w zbiegu z małżonkiem (a więc mogą to być zstępni, rodzice lub rodzeństwo, a czasem także dzieci zstępnych i zstępni rodzeństwa). Termin do wytoczenia powództwa wynosi sześć miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o otwarciu spadku, nie więcej jednak niż jeden rok od otwarcia spadku.

Testamenty

10

Wraz z żoną chcemy przekazać po naszej śmierci swój majątek naszemu wnukowi. Czy w tej sytuacji możemy sporządzić jeden testament, w którym powołamy go do całego spadku? – Marianna i Stanisław J.

Nie. Testament musi zawierać rozporządzenie tylko jednego spadkodawcy, gdyż inaczej będzie on nieważny. Jeśli chcą Państwo, by cały majątek odziedziczył wnuk, należy sporządzić dwa odrębne testamenty, w którym każdy powoła do spadku po sobie wnuka.

11

Moja ciotka zapisała mi w spadku (sporządziła testament u notariusza) domek letniskowy wraz z gruntem. Jej mąż nie żyje, dzieci nie miała. Dom ten należał wcześniej do jej rodziców, po których doszło do dziedziczenia ustawowego. Po przeprowadzeniu sprawy spadkowej i spłaceniu rodzeństwa ciotka została właścicielką domu. Jej rodzeństwo odgraża się, że po jej śmierci przejmie domek przez podważenie testamentu i udowodnienie, że w momencie sporządzania testamentu ciotka była niepoczytalna. Skoro testament był sporządzony u notariusza, to czy nadal jest jakaś możliwość jego podważenia przez tych ludzi? – Grzegorz W.

Jest to dopuszczalne na gruncie obowiązującego prawa. Testament można podważyć, jeśli spadkodawca sporządzając testament był:

- 1) w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli,
- 2) pod wpływem błędu uzasadniającego przypuszczenie, że gdyby spadkodawca nie działał pod wpływem błędu, nie sporządziłby testamentu tej treści,
- 3) pod wpływem groźby.

Osoba, która podważa ważność testamentu, musi udowodnić choćby jedną z powyższych okoliczności. Fakt sporządzenia testamentu u notariusza nie wyklucza jednak, że któraś z nich mogła zachodzić – notariusz nie zawsze jest w stanie autorytatywnie ocenić stan psychiczny osoby składającej oświadczenie woli. Mimo to, z pewnością trudniej dowodzić nieważności testamentu sporządzonego w formie aktu notarialnego niż takiego, który został sporządzony w domu, odręcznie na kartce papieru. Dzieje się tak choćby dlatego, że akt notarialny przed podpisaniem powinien być odczytany przez notariusza lub przez inną osobę w jego obecności. Przy odczytaniu aktu notariusz powinien się przekonać, że osoby biorące udział w czynności dokładnie rozumieją treść oraz znaczenie aktu, a akt jest zgodny z ich wolą. Wszystko to powoduje, że prawdopodobieństwo wystąpienia okoliczności skutkujących nieważnością testamentu jest zminimalizowane, choć niewykluczone całkowicie.

12

Mój mąż miał dwoje rodzeństwa. Jego siostra zmarła dawno temu, a rok temu umarł brat. Krótko przed śmiercią ów brat ożenił się powtórnie. Wdowa po nim twierdzi, że zmarły przed śmiercią sporządził testament, w którym zostawił jej cały swój majątek. Nikt nie wiedział o tym testamencie do tej pory i nikt go nigdy nie widział. Możliwe, że wdowa chce pozbawić pozostałych spadko-

bierców należnych im części spadku i wszystko sobie wymyśliła. Jak przekonać się, kto w rzeczywistości jest uprawniony do spadku? – Monika W.

Najlepiej, by mąż wystąpił do sądu z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku po zmarłym bracie. We wniosku powinien podać wszystkich potencjalnych spadkobierców oraz zaznaczyć, że zmarły sporządził testament, w którym do dziedziczenia całego swojego majątku powołał żonę i że to ona jest w posiadaniu testamentu. W trakcie postępowania sąd wezwie wdowę po bracie do złożenia testamentu w sądzie. W zależności od okoliczności, pozostali uczestnicy postępowania (np. Pani mąż) będą mogli podważać prawdziwość lub ważność tego testamentu. Jeśli się to uda, dojdzie do dziedziczenia ustawowego, a Pani mąż będzie mógł liczyć na swój udział w spadku po bracie.

13

Mój zmarły mąż pozostawił testament notarialny, w którym ja jestem jedynym spadkobiercą. Czy córki z pierwszego małżeństwa męża mają prawo do spadku? Jeśli tak, to w jakim procencie? W trakcie małżeństwa kupiłam mieszkanie na siebie, nie mieszkaliśmy z mężem. Czy to mieszkanie też wchodzi w skład masy spadkowej? – Barbara W.

Córki Pani męża mają prawo domagać się zachowku, gdyż jako jego zstępne byłyby uprawnione do dziedziczenia po swoim ojcu z ustawy. Wartość zachowku wynosić może 1/2 albo 2/3 wartości udziału spadkowego, który by im przypadł przy dziedziczeniu ustawowym. Jeśli chodzi o zaliczenie mieszkania do masy spadkowej, to zależy od tego, czy wchodzi ono w skład majątku wspólnego małżonków. Jeśli należy ono do takiego majątku, to wchodzi w skład spadku. Ponieważ kupiła je Pani w trakcie trwania małżeństwa, należy domniemywać, że tak właśnie jest. Co do związku zaginięcia dokumentów i odpowiedzialności odszkodowawczej nie możemy się wypowiadać, nie znając szczegółów.

14

Moja babcia w testamencie powołała do dziedziczenia swoją córkę i jej córkę (czyli swoją wnuczkę). Gdyby nie było testamentu, majątek przypadłby córce zmarłej i mnie jako wnukowi, gdyż mój ojciec (syn spadkodawczyni) zmarł wcześniej. Mój dziadek zmarł wcześniej, jeszcze kiedy żył mój ojciec. Wartość wkładu mieszkaniowego stanowi kwota 30 800 zł. Co z tego mi się należy? Dodaję, że mam 17 lat. – Piotr E.

Wnuki mają prawo do dziedziczenia części spadku, która przypadła synowi spadkodawcy, co wynika z art. 931 § 2 kodeksu cywilnego. W wypadku gdy jest sporządzony testament, to osoby, które dziedziczyłyby według ustawy, mają prawo do zachowku w wysokości połowy tego, co przypadłoby im, gdyby testamentu nie było. Ale małoletniemu przysługuje (podobnie jak osobie niezdolnej do pracy) tytułem zachowku 2/3 wartości udziału spadkowego. W skład spadku po babci wchodziło 2/3 wkładu mieszkaniowego – połowa z tytułu współwłasności wkładu z mężem, a 1/3 z tytułu dziedziczenia po nim (po 1/3 dziedziczyli też po ojcu córka i syn). Gdyby nie było testamentu – spadek otrzymaliby po połowie wnuk i córka. Z racji zachowku wnukowi przypada 2/3 udziału spadkowego, czyli 2/9 całości wkładu, to jest kwota (w zaokrągleniu) 3422 zł. Wnuk odziedziczył spadek po ojcu, który wynosił 1/6 wartości wkładu. Ta część wkładu przypadnie Panu w wyniku udziału spadku pomiędzy nim, babcią i jej córką.

15 *Kilka lat temu dziadek sporządził testament, w którym zapisał mi dom z działką gruntu. Niedawno umarł i okazało się, że rok przed śmiercią sporządził drugi testament, w którym napisał, że cały swój majątek z wyjątkiem tego domu i gruntu przekazuje zupełnie obcej osobie. Pozostali spadkobiercy ustawowi, w tym mój ojciec (syn dziadka), uważają, że w takiej sytuacji to im przypada dom z gruntem, gdyż dochodzi do dziedziczenia ustawowego. Czy w takim razie straciłem szansę na odziedziczenie domu i gruntu wskazanych w pierwszym testamencie? – Jarosław N.*

Sprawa nie jest definitywnie przesądzona. Sporządzenie nowego testamentu co do zasady rzeczywiście powoduje odwołanie poprzedniego. Jeśli jednak w nowym testamencie spadkodawca nie zaznaczy, że odwołuje poprzedni, to odwołane zostają tylko te postanowienia poprzedniego testamentu, których nie można pogodzić z treścią nowego. W tym przypadku treść obu dokumentów nie jest sprzeczna. Postanowienie o przekazaniu całego majątku z wyjątkiem domu i gruntu innej osobie nie powoduje więc, że Pan zostaje pozbawiony prawa dziedziczenia tych rzeczy na podstawie poprzedniego testamentu.

16 *Chcę sporządzić testament, w domu, na piśmie. Jakie muszą być spełnione formalne wymogi jego ważności? – Eugeniusz D.*

Zwykły testament pisemny musi być w całości napisany pismem ręcznym przez przysłego spadkodawcę, a następnie własnoręcznie podpisany i opatrzony datą. Brak daty nie spowoduje nieważności testamentu, ale tylko wtedy gdy w postępowaniu sądowym dokonane zostanie ustalenie, że brak ten nie wywołuje wątpliwości co do zdolności spadkodawcy do sporządzenia testamentu, co do jego treści lub co do wzajemnego stosunku kilku testamentów. Tak będzie np., jeżeli spadkodawca sporządził dwa testamenty, a tylko jeden opatrzyl datą, i nie wiadomo, który z nich został sporządzony wcześniej, a który później.

17 *Razem z siostrą, dwoma braćmi i mamą zostałem powołany do spadku przez ojca, który w testamencie napisał, że cały swój majątek zostawia swojej żonie i dzieciom. W sumie nie ma to szczególnego znaczenia, gdyż gdyby go nie sporządził i tak dziedziczylibyśmy z ustawy. Jak będzie wyglądała wielkość udziałów w spadku? – Wojciech R.*

Fakt sporządzenia testamentu ma jednak znaczenie w tej sytuacji, a konkretnie ma wpływ na określenie wielkości udziałów spadkowych. Jeśli spadkodawca powołuje do spadku lub do jego oznaczonej części kilku spadkobierców i nie określi ich udziałów spadkowych, to dziedziczą oni w częściach równych – w tym wypadku po 1/5. Gdyby testament nie został sporządzony, wskutek dziedziczenia ustawowego Pana matka otrzymałaby po mężu udział w wysokości 1/4 spadku, Pan zaś z rodzeństwem udziały po 3/16. W tym konkretnym przypadku rodzeństwo zyskało, kosztem matki, wyższe udziały, niż gdyby doszło do dziedziczenia z ustawy.

18 *Ja i mąż posiadamy dom i oszczędności w banku na wspólnym koncie. Ze względu na niskie emerytury chcemy sporządzić testament, w którym jedno z małżonków cały swój majątek zapisuje drugiemu i nawzajem. Mamy troje*

dorosłych dzieci, dobrze sytuowanych i w testamencie nie chcemy im nic zapisać. Czy po śmierci jednego z nas dzieciom będzie coś się należało? – Ewa M.

Przede wszystkim, jeśli ma to być ważny testament pisemny, to muszą to być dwa odrębne dokumenty. W treści jednego znajdzie się zapis ustanawiający jedynym spadkobiercą majątku po mężu żonę, a w treści drugiego (sporządzonego przez żonę) odpowiednio męża. Ustanowienie jednego spadkobiercy w testamencie samo przez się nie spowoduje całkowitego pozbawienia praw dzieci do spadku po zmarłym rodzicu (będą uprawnione do zachowku), gdyż do tego niezbędne byłoby ich wydziedziczenie. Skutkiem rozrządzenia swoim majątkiem w testamencie jedynie na rzecz współmałżonka będzie jednak to, iż dzieci – jako uprawnione do zachowku – będą mogły domagać się w tej sytuacji 1/2 udziału w spadku po zmarłym rodzicu, jaki przypadałby im, gdyby dziedziczyły na podstawie przepisów ustawowych (a więc po 1/8, a nie po 1/4 – gdyż tyle wynosiłby ich udział, gdyby nie było testamentu).

19

Chcę w testamencie ustanowić moimi spadkobiercami kilka osób. Co będzie, jeśli z jakichś powodów któraś z nich lub nawet wszystkie nie będą chciały lub mogły dziedziczyć? Czy taki nieobjęty udział przypadnie dziedziczącym z ustawy? – Michalina I.

Tylko jeśli Pani tak postanowi. Jeśli jednak w testamencie nie znajdzie się żadna wskazówka, co zrobić z nieobjętym udziałem, to przypadnie on pozostałym spadkobiercom testamentowym stosownie do wielkości przypadających im w testamencie udziałów.

20

Ja i mąż jesteśmy emerytami. Zamieniliśmy mieszkanie lokatorskie w spółdzielni na mieszkanie własnościowe i chcemy, by zapewniło nam ono byt na stare lata. Mamy dziecko, które jednak w ogóle się nami nie interesuje. Czy po śmierci jednego z nas będzie należał mu się spadek? Jak powinna brzmieć treść testamentu, aby pozbawić kogoś dziedziczenia? – Bogumiła Cz.

Jeśli dziecko nie zostanie wydziedziczone, to będzie dziedziczyło na podstawie przepisów ustawy wraz z innymi spadkobiercami ustawowymi (np. z pozostałym przy życiu małżonkiem zmarłego spadkodawcy). Aby pozbawić je całkowicie prawa do dziedziczenia (w tym także do zachowku), w treści testamentu musi znaleźć się wzmianka o wydziedziczeniu wraz z opisem przesłanek warunkujących jego skuteczność, przy czym musi to być jedna z trzech przyczyn wymienionych w kodeksie cywilnym. Artykuł 1008 kodeksu stanowi, że spadkodawca może w testamencie pozbawić zstępnych, małżonka i rodziców zachowku (wydziedziczenie), jeżeli uprawniony do zachowku:

- 1) wbrew woli spadkodawcy postępuje uporczywie w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego;
- 2) dopuścił się względem spadkodawcy albo jednej z najbliższych mu osób umyślnego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności albo rażącej obrazy czci;
- 3) uporczywie nie dopełnia względem spadkodawcy obowiązków rodzinnych.

21

Nasza mama zostawiła dwa testamenty. W ostatnim do spadku powołuje córkę, a syna wydziedzicza i pozbawia zachowku z powodu znęcania się psychicznego i zaniedbywania obowiązków wobec niej. We wcześniejszym testamencie

matka też zapisała cały majątek córce, w tym 4/6 należącej do niej nieruchomości, ale zobowiązała córkę do spłaty na rzecz syna połowy równowartości nieruchomości według cen z dnia otwarcia spadku. Matka chorowała na raka i ból uśmierzano jej pochodnymi narkotyków. Brat podważa ostatni testament argumentując, że mama nie była w pełni świadoma w ostatnich dniach życia. Faktu, że jeszcze w dniu śmierci wydawała dyspozycje co do pieniędzy na rzecz wnuków, brat nie podważa. W dodatku w dniu śmierci mama potwierdziła swoją wolę mężowi i przyjaciółce. Czy sąd będzie opierał się jedynie na opinii lekarskiej co do leków, czy będzie też ważył, co powiedzą świadkowie? Czy testament może być obalony? Czym będzie kierował się sąd, podejmując decyzję? – Anna Z.

Każdy testament może być obalony, ale ciężar dowodu, że zaistniały przesłanki skutkujące jego nieważnością (np. że został sporządzony w stanie braku świadomości spadkodawcy), spoczywa na osobie, która podważa jego ważność – w tym wypadku na wydziedziczonym bracie.

Sąd powinien zbadać każdą okoliczność, która pomoże stwierdzić, czy sporządzony testament jest ważny, czy nie. Powinien być przeprowadzony dowód z opinii biegłego, dowód z przesłuchania świadków, dowody z zeznań uczestników postępowania, którzy wiedzą coś o okolicznościach towarzyszących sporządzeniu testamentu, w szczególności pod kątem stanu zdrowia i świadomości spadkodawczyni. Trzeba pamiętać o aktywności uczestników postępowania, którzy powinni sami zgłaszać w miarę potrzeby wnioski dowodowe – sąd nie będzie przeprowadzał postępowania dowodowego z urzędu. Decydując o (nie)ważności testamentu, sąd weźmie pod uwagę całokształt zgromadzonego materiału dowodowego i dokona jego oceny.

22

Moja siostra przez 20 lat była związana z mężczyzną, mieszkali razem, wspólnie wychowywali córkę tego mężczyzny z pierwszego małżeństwa, sami nie byli jednak małżeństwem. Mężczyzna zmarł 2 miesiące temu i nie pozostawił testamentu. Czy siostra ma w takiej sytuacji prawo dziedziczenia po konkubencie? Pierwsza żona tego mężczyzny zmarła kilka lat temu, a on nie miał innych dzieci. – Mariola G.

Polskie prawo nie przewiduje ustawowego dziedziczenia osoby bliskiej spadkodawcy, która jednak nie była małżonką spadkodawcy, nawet jeżeli przez długi czas osoby te mieszkały razem i prowadziły wspólne gospodarstwo domowe. Osoba taka może dziedziczyć jedynie wtedy, gdy spadkodawca pozostawił testament, w którym ustanowił osobę bliską spadkobiercą lub jednym ze spadkobierców.

W opisanej sytuacji, jeżeli konkubent nie pozostawił testamentu, siostra po nim nie dziedziczy, jedyną zaś spadkobierczynią jest córka konkubenta.

23

Chcę przepisać moje mieszkanie na wnuka, która ma w tej chwili 11 lat. Czy możliwe jest takie przepisanie i jak w razie nagłego przypadku zabezpieczyć wnuka? – Zofia K.

W celu powołania do spadku małoletniego oraz ochrony majątku spadkodawcy testamentowego do momentu uzyskania przez niego pełnej zdolności do czynności prawnej należy sporządzić testament, w którym na wypadek śmierci powołuje się do całego swojego ma-

jątku lub jego części (ale określonej w sposób wyraźny) małoletnie dziecko, jednocześnie wskazując jako wykonawcę testamentu osobę zaufaną. Dla zapewnienia powagi formy testamentu proponujemy sporządzenie tegoż testamentu w formie aktu notarialnego. Wykonawcą testamentu winna być osoba pełnoletnia, mająca pełną zdolność do czynności prawnej, osoba zaufana dla testatora. Testator powinien o zamiarze ustanowienia osoby wskazanej wykonawcą swojego testamentu uprzedzić i upewnić się, czy wykonawca testamentu przyjmie w przyszłości takie stanowisko. Z ważnych powodów, jakie zajdą po stronie wykonawcy testamentu, wykonawca testamentu może zostać zwolniony przez sąd z obowiązku. Wykonawca testamentu będzie wykonywał zarząd majątkiem spadkobiercy do czasu uzyskania przez spadkobiercę pełnej zdolności do czynności prawnej (pełnoletności).

Zachówek

24 *Co to jest zachówek? Czy dotyczy on każdego spadkobiercy ustawowego, który nie otrzymał nic z masy spadkowej w wyniku śmierci spadkodawcy? – Ewa C.*

Zachówek jest to prawo o charakterze majątkowym, którego celem jest zabezpieczenie interesów majątkowych najbliższych członków rodziny spadkodawcy. Zachówek odpowiada części udziału w spadku, jaki otrzymałaby osoba uprawniona, gdyby spadkodawca nie sporządził testamentu albo nie uczynił darowizny. Uprawnionymi do zachowku są wymienieni w art. 991 § 1 kodeksu cywilnego spadkobiercy ustawowi, czyli małżonek, zstępni oraz rodzice spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy (w przypadku dziedziczenia np. po dziadku roszczenie o zachówek mają jego dzieci, ale nie wnuki – chyba że któreś z dzieci nie żyje albo jest traktowane, jakby nie dożyło otwarcia spadku, wtedy w jego prawa wchodzi ich zstępni).

25 *W jakich sytuacjach można żądać zachowku? – Henryk K.*

Roszczenie o zachówek jest to w rzeczywistości roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej kierowane do spadkobiercy przez uprawnioną osobę, jeżeli nie otrzymała ona równowartości należnego jej zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź też w postaci zapisu. Jeśli osoba taka nie otrzymała nic od spadkodawcy w drodze darowizny, powołania do spadku albo zapisu, to jej roszczenie opiewa na pełną wysokość zachowku. Natomiast gdy wartość darowizny, udziału spadkowego albo zapisu jest mniejsza od wysokości zachowku, osoba uprawniona może żądać sumy potrzebnej do uzupełnienia zachowku.

26 *Czy każda z osób wymienionych w art. 991 kodeksu cywilnego jako uprawnione do zachowku to dzieci, wnuki, małżonek oraz rodzice spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy, zawsze ma prawo do zachowku? – Roman Z.*

W pewnych, ściśle określonych w kodeksie cywilnym sytuacjach uprawnienie to nie przysługuje:

a) małżonkowi, względem którego orzeczono separację,

- b) osobie, która została wydziedziczona przez spadkodawcę,
- c) małżonkowi wyłączonemu po śmierci spadkodawcy od dziedziczenia ustawowego na podstawie orzeczenia sądu (możliwe to jest, gdy za życia spadkodawcy toczył się proces rozwodowy lub o separację z winy tego małżonka, umorzony po śmierci spadkodawcy, a następnie któryś ze współspadkobierców wytoczył przeciwko małżonkowi osobne powództwo o wyłączenie go od dziedziczenia ustawowego),
- d) osobom, które na podstawie przepisów prawa traktowane są tak, jakby nie dożyły otwarcia spadku. Do tej kategorii zalicza się osobę, która:
 - orzeczeniem sądowym została uznana za niegodną,
 - zrzekła się dziedziczenia ustawowego,
 - odrzuciła spadek z ustawy.

27

Mam córkę. Od lat nie utrzymuję kontaktów z ojcem, z którym nigdy nie byłam w dobrych stosunkach i nie chcę, żeby moje dziecko miało z nim cokolwiek wspólnego. Czy mogę już teraz zrzec się spadku po nim i czy będzie to skuteczne również wobec mojej córki? Jak mam to zrobić? – Renata G.

Jest taka możliwość, ale będzie ona wymagała przynajmniej jednokrotnego kontaktu z ojcem. Artykuł 1048 kodeksu cywilnego przewiduje, że spadkobierca ustawowy może przez umowę z przyszłym spadkodawcą zrzec się po nim dziedziczenia. Umowa taka musi być zawarta w formie aktu notarialnego, co wymagać będzie umówienia się z notariuszem. Zasadą jest, że zrzeczenie się dziedziczenia ustawowego przez spadkobiercę rozciąga swe skutki także na zstępnych (dzieci, wnuki) zrzekającego się, chyba że strony w umowie postanowią inaczej. Skutkiem zrzeczenia się jest wyłączenie od dziedziczenia tak, jakby osoba zrzekająca się nie dożyła otwarcia spadku. W razie zrzeczenia się spadku po śmierci spadkodawcy w miejsce spadkobiercy, który zrzekł się spadku, wchodzi następni spadkobiercy, czyli córka byłaby wówczas powołana do dziedziczenia.

28

Czy jako siostra jestem uprawniona do zachowku po bracie? – Ewa Sz.

Jest to niemożliwe. Uprawnienie to przysługuje jedynie zstępny, małżonkowi i rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy. Rodzeństwo i zstępni rodzeństwa nie mają tego uprawnienia.

29

Jaka jest wysokość zachowku, którego mogą domagać się uprawnieni spadkobiercy ustawowi? Czy zawsze jest ona jednakowa? – Halina F.

Na wysokość zachowku wpływa kilka czynników. Przede wszystkim należy brać pod uwagę wielkość udziału spadkowego, jaki przypadłby osobie uprawnionej w sytuacji, gdyby miało miejsce dziedziczenie ustawowe, a następnie wartość spadku oraz doliczonych do niego darowizn uczynionych przez spadkodawcę. Na wysokość zachowku wpływa też osobista sytuacja uprawnionego do zachowku. Jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni, zachówek wynosi dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadł przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach – połowa wartości tego udziału.

Wartość zachowku zmniejsza się o dokonane przez spadkodawcę na rzecz uprawnionego darowizny, zapisy, to, co przypadło mu w wyniku dziedziczenia (tzw. czysta wartość udziału w spadku).

Jeżeli uprawnionym do zachowku jest zstępny spadkodawcy, na należny mu zachówek zalicza się koszty wychowania oraz wykształcenia ogólnego i zawodowego, jeżeli przekraczają one przeciętną miarę w danym środowisku.

30

Czy przy obliczaniu zachowku należy doliczyć każdą darowiznę uczynioną w przeszłości przez spadkodawcę, czy tylko niektóre? Jak powinno się obliczać wartość darowizny? – Grzegorz W.

Przy obliczaniu zachowku nie dolicza się do spadku drobnych darowizn, zwyczajowo w danych stosunkach przyjętych, ani dokonanych przed więcej niż dziesięciu laty, licząc wstecz od otwarcia spadku, jeżeli były to darowizny na rzecz osób niebędących spadkobiercami albo uprawnionymi do zachowku.

Darowizny dokonane na rzecz spadkobierców bądź osób uprawnionych do zachowku wlicza się do spadku niezależnie od czasu, kiedy zostały dokonane.

Przy obliczaniu zachowku należnego zstępnemu nie dolicza się do spadku darowizn uczynionych przez spadkodawcę w czasie, gdy nie miał zstępnych. Wyjątkiem od powyższej zasady są darowizny uczynione na mniej niż 300 dni przed urodzeniem się zstępnego.

Przy obliczaniu zachowku należnego małżonkowi nie dolicza się do spadku darowizn, które spadkodawca uczynił przed zawarciem z nim małżeństwa.

Wartość przedmiotu darowizny oblicza się według stanu z chwili jej dokonania, a według cen z chwili ustalania zachowku.

31

Mam 58 lat. Jestem nieślubnym dzieckiem, na które ojciec płacił alimenty, a poza tym nie utrzymywał ze mną żadnych kontaktów. Ojciec zmarł kilka lat temu i zostawił testament. Czy zachowałam jeszcze prawo do zachowku? Jeśli tak, to od kogo powinnam domagać się ewentualnej spłaty? – Bogusława D.

Roszczenia uprawnionego z tytułu zachowku ulegają przedawnieniu z upływem trzech lat od ogłoszenia testamentu. Ogłoszenie testamentu następuje w sądzie, w trakcie postępowania o stwierdzenie nabycia spadku. Czasem może to nastąpić niedługo po śmierci spadkodawcy, a czasem nawet kilka lat po tej chwili.

Powództwo o zapłatę sumy pieniężnej na jego pokrycie lub uzupełnienie należy wytoczyć przeciwko spadkobiercy.

32

Do jakiego sądu powinienem wystąpić z pozwem o zachówek? – Jan G.

Zgodnie z treścią art. 39 kodeksu postępowania cywilnego powództwo z tytułu zachowku wytacza się wyłącznie przed sąd ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy, a jeżeli jego miejsca zamieszkania w Polsce nie da się ustalić, przed sąd miejsca, w którym znajduje się majątek spadkowy lub jego część. W zależności od wartości przedmiotu sporu, którą będzie tu wysokość dochodzonego zachowku, będzie to albo sąd rejonowy, albo sąd okręgowy. Ten drugi będzie właściwy w sytuacji, gdy wartość dochodzonego roszczenia przewyższa 75 000 zł – w pozostałych przypadkach właściwy będzie sąd rejonowy.

Od pozwu będzie Pan musiał uiścić opłatę w wysokości 5% wartości dochodzonego roszczenia, jednak nie mniej niż 30 zł i nie więcej niż 100 000 zł. Jeśli nie stać Pana na opłacenie pozwu, może Pan wystąpić z wnioskiem do sądu, przed którym sprawa się toczy, o zwolnienie od konieczności uiszczania wpisu w całości lub w części.

Zabezpieczenie spadku i otwarcie testamentu

33

Spadek po moim ojcu w całości przejęła jego żona. Ponieważ ojciec nigdy się mną nie interesował, boję się, że jego żona roztrwoni spadek i nic nie uda mi się z niego uzyskać. Niestety, nie wiem, co dokładnie wchodziło w skład masy spadkowej, a rodzina ojca nie udzieli mi takiej informacji. Przypuszczam, że do spadku weszło mieszkanie własnościowe, samochód, działka i oszczędności. W jaki sposób mogłabym uzyskać takie informacje i jak zabezpieczyć przedmioty wchodzące w skład spadku do czasu wszczęcia i zakończenia postępowania o stwierdzenie nabycia spadku? – Monika D.

W opisaney sytuacji powinna Pani zwrócić się do sądu z wnioskiem o zabezpieczenie spadku. Spadek zabezpiecza się, gdy z jakiegokolwiek przyczyny grozi naruszenie rzeczy lub praw pozostałych po spadkodawcy, zwłaszcza przez usunięcie, uszkodzenie, zniszczenie albo nieusprawiedliwione rozporządzenie.

Do zabezpieczenia spadku właściwy jest sąd, w którego okręgu znajdują się rzeczy będące w chwili otwarcia spadku we władaniu spadkodawcy. Jeżeli ten sąd nie jest jednocześnie sądem spadku (czyli sądem ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy), to zawiadomi sąd spadku o dokonany zabezpieczeniu. W toku postępowania sąd może zarządzić zastosowanie szeregu środków zabezpieczenia, co pozwoli na opisanie przedmiotów wchodzących w skład spadku i uchroni go przed uszczupleniem. Środkami zabezpieczenia są: spisanie majątku ruchomego i oddanie go pod dozór, złożenie do depozytu, ustanowienie zarządu tymczasowego, ustanowienie dozoru nad nieruchomością. Zastosowanie jednego z tych środków nie wyłącza zastosowania innych, równocześnie lub kolejno.

Wniosek o zabezpieczenie spadku i sporządzenie spisu inwentarza podlega opłacie stałej, która wynosi łącznie 100 zł (50 zł za zabezpieczenie i 50 zł za spis inwentarza).

34

Zmarł mój ojciec. Byłem jego synem z pierwszego małżeństwa. Spadkobiercą jest druga żona ojca. Postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku jest w toku. Spadek po ojcu składa się z działki gruntu, własnościowego spółdzielczego prawa do lokalu mieszkalnego oraz majątku ruchomego obejmującego przedmioty urządzenia domowego, przedmioty osobistego użytku oraz maszyny i urządzenia do obróbki ślusarskiej zakupione przez niego jeszcze podczas pierwszego małżeństwa. Wszystkie te przedmioty znajdują się w posiadaniu drugiej żony ojca. Kobieta ta twierdzi, że żadna z rzeczy znajdujących się w jej posiadaniu po ojcu mi nie przysługuje. Dokonała kremacji zwłok ojca, nie informując mnie o tym, zabrała i schowała urnę z prochami. Mogę coś zrobić w tej sprawie? – Roman K.

Nie możemy wykluczyć, biorąc pod uwagę zachowanie się macochy, że istnieje sytuacja określona w prawie jako groźba naruszenia rzeczy pozostałych po spadkodawcy, zwłaszcza przez usunięcie, uszkodzenie, zniszczenie albo nieusprawiedliwione rozporządzenie.

W takim wypadku kodeks postępowania cywilnego dopuszcza zabezpieczenie spadku przez spisanie i oddanie pod dozór majątku ruchomego należącego do spadku oraz ustanowienie dozoru nad działką gruntu oraz własnościowego spółdzielczego prawa do lokalu mieszkalnego. Spisania spadku (tzw. spisu inwentarza) dokonuje komornik sądowy. Tenże komornik dokonuje też zabezpieczenia spadku. Wniosek o zabezpieczenie spadku kieruje się do sądu, w którego okręgu znajdują się rzeczy będące w chwili otwarcia spadku we władaniu spadkodawcy

35

Kilka lat temu, po śmierci matki mój ojciec sporządził testament, w którym ustanowił mnie swoim jedynym spadkobiercą. Reszta mojego rodzeństwa w obecności notariusza zrzekła się w umowie z moim ojcem swoich udziałów w spadku po nim na moją rzecz. Czy w tej sytuacji po śmierci ojca rodzeństwo musi być obecne przy otwarciu testamentu? Czy jeżeli rodzeństwo zrzekło się udziału w spadku, to ich dzieci mają prawo do jakiegoś udziału w spadku po ojcu? – Jarosław W.

Rodzeństwo nie musi być obecne przy otwarciu testamentu, zresztą o terminie otwarcia i ogłoszenia sąd nie zawiadamia osób zainteresowanych, aczkolwiek osoby te mogą być obecne przy tej czynności, o czym stanowi art. 649 kodeksu postępowania cywilnego. O dokonanym otwarciu i ogłoszeniu testamentu sąd spadku zawiadamia w miarę możliwości osoby, których rozrządzenia testamentowe dotyczą, oraz wykonawcę testamentu i kuratora spadku.

Zrzeczenie się dziedziczenia obejmuje również zstępnych zrzekającego się (a więc np. jego dzieci i wnuki), chyba że umówiono się inaczej, o czym stanowi art. 1049 § 1 kodeksu cywilnego.

36

Mój ojciec zmarł w 2000 r., nie pozostawiając testamentu. W 2004 r. była żona ojca (rodzice byli rozwiedzeni) wniosła do sądu sprawę o nabycie spadku. Z postanowienia sądu wynika, że nabyłam spadek po ojcu w 1/4 części. Nie mogę jednak dowiedzieć się, co wchodzi w skład masy spadkowej, nie mogę więc złożyć zeznania do urzędu skarbowego. Rozmowy z żoną ojca nie przynoszą żadnych rezultatów. Ojciec mieszkał na drugim końcu Polski i przez lata nie utrzymywał ze mną żadnych kontaktów. Jak mam dowiedzieć się, co wchodziło w skład spadku? – Grażyna W.

Jeśli do tej pory nie sporządzono spisu inwentarza majątku spadkowego, może Pani złożyć do sądu wniosek o dokonanie takiego spisu. W sytuacji jednak, gdy zakończone jest już postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku, bardziej zasadne jest rozważenie złożenia wniosku o dział spadku, aby już definitywnie zakończyć kwestie spadkowe. W trakcie postępowania działowego skład i wartość spadku podlegającego podziałowi ustali sąd. Prawo do złożenia wniosku o dokonanie spisu inwentarza czy też wniosku o wyjawienie przez spadkobiercę przedmiotów spadkowych ma też właściwy urząd skarbowy, np. ten, w którym ma Pani zapłacić podatek.

Przyjęcie i odrzucenie spadku

37

Zawarłem z ojcem umowę sprzedaży w zamian za dożywocie. Odkupiłem od niego budynek, a z korzyści uzyskiwanych z jego wynajmu sprawowałem opiekę nad ojcem. Niestety, w styczniu 2006 r. zmarł i wtedy dowiedziałem się, że wcześniej prowadził firmę. Mam powody podejrzewać, że był zadłużony z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej, chociażby w ZUS. Chciałbym przyjąć spadek z dobrodziejstwem inwentarza, ale boję się narazić na zarzut z art. 1024 kodeksu cywilnego, czyli na zarzut pokrzywdzenia wierzycieli. Co mam zrobić? – Robert T.

Przyjąć spadek z dobrodziejstwem inwentarza. Artykuł 1024 § 1 kodeksu cywilnego stanowi, że jeżeli spadkobierca odrzucił spadek z pokrzywdzeniem wierzycieli, każdy z wierzycieli, którego wierzytelność istniała w chwili odrzucenia spadku, może żądać, ażeby odrzucenie spadku zostało uznane za bezskuteczne w stosunku do niego według przepisów o ochronie wierzycieli w razie niewypłacalności dłużnika. Przepis ten ma na celu zabezpieczenie wierzycieli, których dłużnikami są spadkobiercy, a nie spadkodawcy.

Po pierwsze więc, gdyby to Pan miał wierzycieli i odrzucił spadek, wówczas mogliby oni podnieść taki zarzut – tymczasem w opisanym przypadku chodzi o wierzycieli ojca. Po drugie, przepis ten naraża na sankcje tego dłużnika, który spadek odrzuca, a nie tego, który go przyjmuje (mimo iż z dobrodziejstwem inwentarza).

38

Po śmierci mamy do dziedziczenia powołana zostałam ja, mój małoletni brat oraz ojciec. Kiedy i czy w ogóle powinniśmy złożyć oświadczenia o tym, czy przyjmujemy spadek? – Dorota K.

Co do zasady – spadkobiercy nie muszą w ogóle składać oświadczenia o przyjęciu spadku – jeśli nie zrobią nic w tym kierunku w terminie określonym w przepisach prawa spadkowego, to z mocy prawa następuje przyjęcie spadku wprost, a to wiąże się niekiedy z przykrymi konsekwencjami (np. jeśli długi spadku są warte więcej niż jego czysta wartość spadkobierca straci na takim przyjęciu).

Artykuł 1015 § 1 kodeksu cywilnego stanowi, że oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku może być złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania (czyli np. kiedy dziecko dowiedziało się o śmierci rodzica). § 2 powyższego przepisu przewiduje z kolei, że brak oświadczenia spadkobiercy w powyższym terminie jest jednoznaczny z prostym przyjęciem spadku. Jednak gdy spadkobiercą jest osoba niemająca pełnej zdolności do czynności prawnych albo osoba, co do której istnieje podstawa do jej całkowitego ubezwłasnowolnienia, albo osoba prawna, brak oświadczenia spadkobiercy w terminie jest jednoznaczny z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza.

Bardzo istotny jest także art. 1016 kodeksu cywilnego. Zgodnie z jego treścią, jeżeli jeden ze spadkobierców przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza, uważa się, że także

spadkobiercy, którzy nie złożyli w terminie żadnego oświadczenia, przyjęli spadek z dobrodziejstwem inwentarza.

W tej konkretnej sytuacji (dość wyjątkowej) oznacza to, że jeśli Pani brat (przez swojego przedstawiciela ustawowego) nie złoży żadnego oświadczenia, to nabędzie spadek po matce z dobrodziejstwem inwentarza. W konsekwencji (art. 1016 k.c.), ci spośród pozostałych spadkobierców, którzy nie złożą żadnego oświadczenia, także nabędą spadek z dobrodziejstwem inwentarza.

39 *Niedawno zmarła osoba, po której dziedziczą – niestety przede wszystkim długi. Czy żeby odrzucić spadek, muszę wszczynać postępowanie w sądzie? – Julian Z.*

Nie. Artykuł 1018 § 3 kodeksu cywilnego przewiduje możliwość złożenia oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku albo przed sądem rejonowym, w którego okręgu znajduje się miejsce zamieszkania lub pobytu składającego oświadczenie, albo przed notariuszem. Notariusz lub sąd przesła niezwłocznie oświadczenie, wraz z załącznikami, do sądu spadku.

Oświadczenie można złożyć ustnie lub na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym. Co więcej, można to uczynić przez pełnomocnika – w takim przypadku pełnomocnictwo do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku powinno być pisemne z podpisem urzędowo poświadczonym.

40 *Czym różni się przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza od normalnego przyjęcia spadku? – Mariusz A.*

Zakresem odpowiedzialności za długi spadkowe. Spadkobierca, który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza, odpowiada za długi spadku tylko do wysokości stanu czynnego spadku, ustalonego w spisie inwentarza, ten zaś, który przyjął spadek wprost, odpowiada za wszystkie długi spadku bez ograniczeń. Przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza jest zabezpieczeniem spadkobiercy przed sytuacją, gdy długi spadkodawcy przekraczają wartość majątku, jaki po sobie pozostawił. Wówczas przy przyjęciu spadku wprost spadkobierca musi dopłacić do spłaty długów spadkowych z własnej kieszeni. Przyjmując spadek z dobrodziejstwem inwentarza, spadkobierca będzie musiał ponieść koszty spisu inwentarza, ale za długi spadkodawcy odpowie tylko do wysokości wartości otrzymanego udziału w spadku, nie dopłacając tym samym do interesu.

Odpowiedzialność za długi spadkowe

41

Moi teściowie mają długi w pięciu bankach i nie radzą sobie z ich spłaceniem. Mają też zadłużenie w jednej z firm udzielających pożyczek. Czy w razie ich śmierci lub niespłacenia długów zadłużenie może przejść na moją żonę lub – skoro pozostajemy we wspólności ustawowej małżeńskiej – także na mnie? – Henryk K.

Jeśli nie byli Państwo poręczycielami pożyczek udzielonych teściom, to za życia teściów nie odpowiadacie za ich zadłużenie. Sytuacja może zmienić się w razie ich śmierci – w tym momencie ich długi wejdą do spadku, jednak do czasu jego przyjęcia będą zaspokajane jedynie z majątku spadkowego. Z chwilą kiedy spadek zostanie przez żonę przyjęty, to wierzyciele będą mogli zaspokoić swoje roszczenia także z jej majątku, w tym z majątku wspólnego. Jak wielkie będzie to zaspokojenie, zależy od tego, w jaki sposób żona przyjmie spadek. Jeśli żona oświadczy, że przyjmuje spadek z dobrodziejstwem inwentarza, to wysokość zaspokojenia będzie możliwa tylko do wysokości stanu czynnego spadku ustalonego w spisie inwentarza. Żona może też odrzucić spadek i wtedy cały problem mają Państwo z głowy.

42

Mąż posiadał małe mieszkanie własnościowe. Po jego śmierci ja płacę za nie czynsz. Czy mogę żądać od drugiego spadkobiercy, który chce to mieszkanie w spadku, spłaty zapłaconego czynszu i w jakiej wysokości? – Krystyna R.

Do chwili działu spadku wszyscy spadkobiercy ponoszą solidarną odpowiedzialność za długi spadku (w tym wypadku długiem jest czynsz). Jeżeli jednak jeden ze spadkobierców spełnił świadczenie, może on żądać zwrotu od pozostałych spadkobierców w częściach, które odpowiadają wielkości udziałów. Przykładowo więc, jeżeli udział w spadku Pani i drugiego spadkobiercy wynosi po połowie, to może żądać Pani od niego zwrotu połowy zapłaconego czynszu.

43

Mam spory problem. Mój mąż odziedziczył po swojej matce cały jej majątek. Niestety, okazało się, że starsza pani pozaciągała jakieś horrendalne kredyty, których nie była w stanie spłacić. Co gorsza, mąż zmarł i nie zdążył przed śmiercią odrzucić spadku po matce. Po mężu dziedziczą ja i nasz syn. Czy jest jakiś sposób, żeby nie musieć spłacać długów narobionych przez teściową? – Marta L.

Na szczęście tak. W takich sytuacjach, gdy spadkobierca zmarł, nie zdążywszy złożyć w określonych prawem terminach oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, przepisy prawa spadkowego zabezpieczają spadkobierców takiej osoby przez instytucję tzw. transmisji. Treść art. 1017 kodeksu cywilnego stanowi, że jeżeli przed upływem terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku spadkobierca zmarł, nie złożywszy takiego oświadczenia, to oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku może

być złożone przez jego spadkobierców. Termin do złożenia tego oświadczenia nie może się skończyć wcześniej aniżeli termin do złożenia oświadczenia co do spadku po zmarłym spadkobiercy.

Przykładowo więc, jeżeli otwarcie spadku po matce Pani męża nastąpiło 1 października 2007 r. (wtedy zmarła), to Pani mąż miał czas do 1 kwietnia 2008 r. na złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. Niestety, nie zdążył tego zrobić, gdyż sam zmarł np. w dniu 15 listopada 2007 r. W takiej sytuacji jego spadkobiercy mają czas do 15 maja 2008 r. na złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku po jego matce, gdyż tego dnia upływa dla nich termin do złożenia takiego oświadczenia co do spadku po ojcu.

44

Kilka lat temu na zasadzie kredytu hipotecznego, mając jednocześnie zobowiązania wobec innych banków, kupiliśmy dom. Kredyt hipoteczny spłacamy regularnie, natomiast trudna sytuacja finansowa nie pozwala nam na wywiązywanie się z obowiązków kredytobiorcy wobec reszty wierzycieli w sposób ich zadowolający. Jak wyglądałaby sprawa spadku na rzecz naszych dzieci, gdybyśmy nie zdążyli spłacić wszystkich pożyczek? Czy dzieci mogłyby zachować prawo do nieruchomości, spłacając resztę kredytu, nie ponosząc odpowiedzialności za inne zobowiązania? – Jacek W.

Jeśli w chwili otwarcia spadku będzie on obciążony długami, to kwestia, czy spadkobiercy będą zobowiązani do ich spłaty, zależy będzie od tego, czy i w jaki sposób przyjmą spadek. Jeśli go odrzucą, to nie ponoszą żadnej odpowiedzialności za długi spadkowe. W przypadku przyjęcia spadku wprost, spadkobiercy ponoszą odpowiedzialność całkowitą (jeśli więc długi przekraczają wartość aktywów spadku, to będą musieli dopłacić ze swojego majątku). Jeśli spadek zostanie przyjęty z dobrodziejstwem inwentarza, to odpowiedzialność za długi będzie do wysokości wspomnianych aktywów.

Do chwili przyjęcia spadku spadkodawcy ponoszą odpowiedzialność za długi spadku tylko z majątku spadkowego, a od chwili przyjęcia także ze swojego własnego majątku. Ważne jest, by spadkobierca złożył oświadczenie o przyjęciu spadku (lub jego odrzuceniu) w ciągu 6 miesięcy od chwili dowiedzenia się o tytule swego powołania do spadku, czyli najczęściej od dnia powzięcia wiadomości o śmierci spadkodawcy. Brak oświadczenia skutkuje domniemaniem – ze wszystkimi tego konsekwencjami – że spadkobierca przyjął spadek wprost (chyba że nie ma pełnej zdolności do czynności prawnej, jak np. dzieci – wtedy domniemywa się, że przyjęcie nastąpiło z dobrodziejstwem inwentarza).

Jeśli chodzi o drugie pytanie, to odpowiedź brzmi nie. Nie można spłacać tylko części długów spadkowych, wybranych przez spadkobierców.

45

Przyjąłem spadek z dobrodziejstwem inwentarza. Spadkodawca, po którym przejąłem spadek, prowadził działalność gospodarczą. Po ponad roku od uzyskania stwierdzenia nabycia spadku (w tym czasie spłaciłem wszystkie znane mi długi spadkowe) zgłosił się do mnie przedsiębiorca z niezapłaconymi przez spadkodawcę fakturami, opiewającymi na spore sumy. Czy i jak bardzo powinienem zaspokoić jego roszczenia? – Paweł B.

Najpierw proponujemy sprawdzić, czy roszczenia wynikające z tych faktur nie przedawniły się (termin przedawnienia dla roszczeń związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej wynosi trzy lata). Jeśli nie, to zastosowanie znajdzie przepis mówiący, że jeżeli spadkobierca, który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza, spłacił niektóre długi spadkowe, nie wiedząc o istnieniu innych długów, ponosi odpowiedzialność za niespłacone długi tylko do wysokości różnicy między wartością ustalonego w inwentarzu stanu czynnego spadku a wartością świadczeń spełnionych na zaspokojenie długów już przez siebie spłaconych. Mówiąc krótko, spłaca Pan te faktury aż do wyczerpania stanu czynnego spadku i ani grosza więcej.

Inaczej byłoby, gdyby wiedział Pan o tych fakturach, ale spłacał tylko innych wierzycieli spadkodawcy. Wtedy zastosowanie znalazłaby zasada, że jeżeli spadkobierca, który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza, spłacając niektóre długi spadkowe, wiedział o istnieniu innych długów spadkowych, ponosi odpowiedzialność za te długi ponad wartość stanu czynnego spadku, jednakże tylko do takiej wysokości, w jakiej byłby obowiązany je zaspokoić, gdyby spłacał należycie wszystkie długi spadkowe.

Dział spadku

46

Dostaliśmy w spadku działkę gruntu wraz z domem. Sąd przysądził cały spadek po 1/3 każdemu ze spadkobierców. Jako współwłaściciele musimy współdziałać, na każdą czynność jednego z nas musi wyrazić zgodę pozostała dwójka. Lokale w domu zostały już wyodrębnione. Jesteśmy zgodni w kwestii podziału spadku, ale co musimy zrobić, by bez zbędnych kosztów dokonać tego w sposób prawny? – Anna Z.

Skoro są Państwo jako współspadkobiercy zgodni co do sposobu podziału masy spadkowej, wystarczy zawrzeć umowę o dział spadku. Ponieważ jednak w skład spadku wchodzi nieruchomość, umowa ta musi mieć formę aktu notarialnego, a więc bez notariusza się nie obędzie. Działu spadku można też dokonać przed sądem, ale to może niekiedy potrwać. O szczegółach związanych z wysokością opłat za sporządzenie umowy działu spadku przed notariuszem może się Pani dowiadywać w każdej kancelarii notarialnej.

Przy działu spadku podstawą określenia maksymalnej stawki za sporządzenie aktu notarialnego jest ogólna wartość majątku podlegającego działowi. Przykładowo, przy wartości powyżej 60 000 zł do 1 000 000 zł – stawka ta wynosi 1010 zł plus 0,5% od nadwyżki powyżej kwoty 60 000 zł. Jeśli zdecydują się Państwo na dział spadku w sądzie, to wniosek o dział będzie podlegał opłacie, której wysokość uzależniona jest między innymi od tego, czy będą Państwo wnosili zgodny projekt podziału i czy poza wnioskiem o dział będziecie składali także wniosek o zniesienie współwłasności. I tak, opłatę stałą w kwocie 500 zł pobiera się od wniosku o dział spadku, a jeżeli zawiera on zgodny projekt działu spadku, pobiera się opłatę stałą w kwocie 300 zł. W przypadku dodatkowego wniosku o zniesienie współwłasności opłata stała wynosi 1000 zł, a jeżeli wniosek o dział połączony z wnioskiem o zniesienie współwłasności zawiera zgodny projekt działu spadku i zniesienia współwłasności, pobiera się opłatę stałą w kwocie 600 zł.

47

Mój ojciec zmarł, nie pozostawiając testamentu. Jest dwóch spadkobierców ustawowych – ja i druga żona ojca. Jeszcze przed zawarciem drugiego związku małżeńskiego ojciec podarował mi działkę, a po jego zawarciu – pewną sumę pieniędzy jako darowiznę. Mecenas drugiej żony ojca, powołując się na przepisy 1039–1042 kodeksu cywilnego, zaliczył na schedę spadkową wspomnianą działkę i przekazane mi pieniądze. Mój mecenas początkowo twierdził, że darowizny wchodzi w skład masy spadkowej jedynie w sytuacji, gdy ktoś ubiega się o zachówek. Teraz jednak zmienił zdanie i przychylił się do żądań drugiej strony. Czy w sytuacji dziedziczenia ustawowego darowizny zaliczają się do masy spadkowej? – Jadwiga F.

Tak, gdy mamy do czynienia z sądowym działem spadku (w dziale umownym strony mogą się umówić jak im pasuje). Zgodnie ze wskazanym przez Panią art. 1039 § 1 kodeksu cywilnego, jeżeli w razie dziedziczenia ustawowego dział spadku następuje między zstępnymi albo między zstępnymi i małżonkiem, spadkobiercy ci są wzajemnie zobowiązani do zaliczenia na schedę spadkową otrzymanych od spadkodawcy darowizn, chyba że z oświadczenia spadkodawcy lub z okoliczności wynika, że darowizna została dokonana ze zwolnieniem od obowiązku zaliczenia. Nie podlegają zaliczeniu na schedę spadkową drobne darowizny zwyczajowo w danych stosunkach przyjęte.

W tej sytuacji musiałaby Pani udowodnić, że darowizny zostały dokonane ze zwolnieniem od obowiązku zaliczenia. Moim zdaniem wątpliwe jest jednak zaliczenie działki na poczet schedy, skoro ojciec darował ją Pani w momencie, gdy była Pani jedynym spadkobiercą. Instytucja zaliczenia darowizn przy dziedziczeniu ustawowym ma realizować dorozumianą wolę spadkodawcy, a więc z okoliczności tej darowizny należy wywieść, że dokonana została ze zwolnieniem z obowiązku zaliczenia na schedę. W jednym z wcześniejszych orzeczeń Sąd Najwyższy uznał przykładowo, że małżonek spadkodawcy nie ma obowiązku zaliczenia na schedę spadkową (art. 1039 § 1 k.c.) darowizny otrzymanej od spadkodawcy przed zawarciem z nim małżeństwa (tak w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 14 czerwca 1977 r., sygn. akt III CZP 42/77, opubl. w Orzecznictwie Sądu Najwyższego Izba Cywilna z. 12 z 1977 r., poz. 234).

48

Moja nieżyjąca już mama (zmarła w 2004 r.) posiadała mieszkanie własnościowe. Mama była wdową, miała troje dzieci (jedno już nie żyje) i nie zostawiła testamentu. Jak doprowadzić do tego, by jedyną właścicielką tego mieszkania została moja siostra? – Janina B.

Każdy ze spadkobierców – do chwili działu spadku – posiada jakiś udział w spadku (nie przypadają mu konkretne rzeczy ze spadku). Oznacza to, że każda rzecz wchodząca w skład spadku pozostaje do tego czasu we współwłasności wszystkich spadkobierców.

Jednym z rozwiązań jest oczywiście dokonanie działu spadku. Wtenczas wszyscy spadkobiercy mogą uzgodnić między sobą, jak fizycznie podzielić spadek. Ponieważ działowi podlegać ma nieruchomości, umowa o dział spadku musi być zawarta w formie aktu notarialnego, chyba że dział zostanie dokonany na podstawie orzeczenia sądowego.

Innym, chyba prostszym i szybszym rozwiązaniem jest zbycie przez poszczególnych spadkobierców przysługujących im udziałów spadkowych w mieszkaniu na rzecz siostry przez

każdego spadkobiercę. Takie zbycie udziału w przedmiocie należącym do spadku przez spadkobiercę wymaga zgody wszystkich pozostałych spadkobierców. To ostatnie rozwiązanie może mieć miejsce także przed działem spadku.

49

Moja mama była właścicielką połowy działki i połowy domu, zmarła w październiku 2005 r. Pozostawiła pełnomocnictwo do sprzedaży należących do niej części gruntu i domu. Po jej śmierci pojawił się nabywca chcący kupić całość nieruchomości. W jaki sposób najszybciej przeprowadzić sprzedaż? Czy każdy musi oddzielnie nabywać spadek, a dopiero później oddzielnie sprzedawać? – Adam K.

Spadku nie nabywa się oddzielnie – w momencie jego otwarcia nabywają go wszyscy spadkobiercy w tej samej chwili. Podobnie ma się sprawa z sądowym stwierdzeniem jego nabycia – każdy zainteresowany (a więc przede wszystkim spadkobiercy) może zgłosić wniosek o stwierdzenie nabycia spadku po zmarłej, przy czym w postanowieniu o nabyciu praw do spadku wymienieni będą wszyscy spadkobiercy, bez względu na to, który z nich z takim wnioskiem wystąpił. Wystarczy więc, że jeden ze spadkobierców wystąpi o stwierdzenie nabycia spadku, wskazując pozostałych spadkobierców.

Po uzyskaniu takiego stwierdzenia każdy spadkobierca może – za zgodą pozostałych – rozporządzić swoim i tylko swoim udziałem w przedmiocie należącym do spadku (art. 1036 k.c.). Każdy ze spadkobierców może zawrzeć umowę sprzedaży swego udziału w nieruchomości należącej do spadku za zgodą pozostałych spadkobierców. Samo pełnomocnictwo do sprzedaży nie ma tu już znaczenia, gdyż wygasło ono z chwilą śmierci matki. W tej sytuacji potencjalny nabywca może skupić przypadające spadkobiercom udziały w nieruchomości i w ten sposób stać się właścicielem jej połowy (a nie całości, gdyż spadek po matce obejmował tylko połowę działki i domu).

50

Okolo dwóch miesięcy temu zmarła moja matka. Nie zostawiła testamentu. Żyła 11 lat w związku małżeńskim z obcą mi osobą. Oprócz mnie jest jeszcze siostra i 7 dzieci męża matki. Jaka jest procedura spadkobrania, gdy nie ma testamentu? Czy mogę żądać spłaty części majątku zmarłej? Czy siostra i dzieci męża matki też są uprawnione do spadku? Czy mam prawo żądać wydania pamiątek po matce? – Ewa M.

Spadek po matce z mocy ustawy należy się jej mężowi i jej zstępny (Pani i siostrze, chyba że mama miała jeszcze inne dzieci) – dzieciom męża tylko, jeśli były przysposobione przez zmarłą. W celu załatwienia formalności powinna Pani złożyć – do sądu rejonowego właściwego dla miejsca ostatniego zamieszkania matki wniosek o stwierdzenie nabycia spadku po niej, wskazując w nim pozostałych spadkobierców. W trakcie postępowania sąd stwierdzi, kto oraz w jakiej części nabył spadek po zmarłej – od tego zależy, ile każdemu z poszczególnych spadkobierców będzie się należało z masy spadkowej. Jak zostanie ona podzielona, zależy od spadkobierców. Jeśli ci się nie dogadają w umowie, to każdy z nich może złożyć wniosek do sądu o dokonanie sądowego podziału spadku – sąd może zarządzić podział fizyczny masy spadkowej lub spłatę w pieniądzu.

Jeśli chodzi o pamiątki po matce, to niestety wchodzi one w skład spadku i przypadają poszczególnym spadkobiercom dopiero po dokonaniu jego podziału.

Jeżeli ocenia Pani, że nie ma szans na żadne porozumienie z mężem zmarłej w kwestiach spadku, to może Pani wniosek o stwierdzenie nabycia spadku zawrzeć we wniosku o dział spadku – powinno to nieco przyspieszyć sprawę, gdyż w jednym postępowaniu będą toczyły się dwie sprawy: o nabycie spadku i o jego dział.

51

Jestem synem z pierwszego małżeństwa mojego ojca, z drugiego małżeństwa mój ojciec ma córkę. Ojciec niedawno zmarł, będąc już wdowcem. Ostatnie lata życia spędził u mnie, bo mieszkanie jego drugiej żony przypadło w podziale spadku synowi drugiej żony ojca. Tata pozostawił po sobie niewielki majątek – telefon Cyfral, telewizor Sanyo, odkurzacz, obraz z widokiem Starego Miasta w Warszawie, dwie armatki z brązu, wazon kryształowy. Miał też duży i cenny księgozbiór, ale jeszcze przed śmiercią podarował go wnukowi (mojemu synowi). Moja przyrodnia siostra domaga się ode mnie spłaty, w tym zwłaszcza spłaty księgozbioru. Jak to wygląda z prawnego punktu widzenia? – Jan H.

Wszystkie dzieci dziedziczą na równych prawach, tak jak stanowi kodeks cywilny „w częściach równych”. Obojgu dzieciom przypada w tym przypadku po pół spadku po ich ojcu. Regułą ustaloną w prawie cywilnym jest, że dział spadku dokonuje się w pierwszej kolejności w naturze, czyli rzeczy wchodzące w skład spadku przypadają spadkobiercom w taki sposób, żeby otrzymali rzeczy takiej samej wartości. Dopiero, gdy taki podział jest tylko częściowo możliwy, dzieli się rzeczy między spadkobierców a ci z nich, którzy otrzymali rzeczy niższej wartości, mają prawo do dopłat. Jeżeli rzeczy spadkowych podzielić nie można, to przypadają one jednemu ze spadkobierców, a pozostali mają prawo do spłat. I w tym wypadku każdy ze spadkobierców może żądać działu spadku. Działu tego można dokonać ustną lub pisemną umową między spadkobiercami. Umowa musi być zawarta przed notariuszem tylko wtedy, gdy w skład spadku wchodzi nieruchomości (dom, działka, mieszkanie jako odrębna własność). Oczywiście do podpisania umowy konieczna jest zgoda obu stron – przyrodnie rodzeństwo musi się dogadać i podzielić albo w naturze, albo częściowo w naturze z dopłatami, albo jedno z nich otrzyma ruchomości, a drugie spłaty. Jeżeli brakuje zgody spadkobierców, to działu spadku dokonuje sąd cywilny na wniosek jednego ze spadkobierców w postępowaniu nieprocesowym. W tej sprawie kością niezgody może być księgozbiór. Nie wchodzi on jednak w skład spadku, gdyż ojciec rozporządził nim przed śmiercią, darując go wnukowi.

52

W jaki sposób można dokonać podziału spadku między spadkobierców? – Marta K.

Dział spadku może nastąpić bądź na mocy umowy między wszystkimi spadkobiercami, bądź na mocy orzeczenia sądu na żądanie któregośkolwiek ze spadkobierców. Jeżeli do spadku należy nieruchomości, umowa o dział powinna być zawarta w formie aktu notarialnego.

53

Czy w umowie o dział spadku można dokonać podziału tylko jego części? – Zbigniew Cz.

Tak. Cały spadek trzeba podzielić wtedy, jeśli podział następuje w postępowaniu sądowym, choć i tutaj – z ważnych powodów – sąd może ograniczyć podział do części spadku.

54 *Jeśli jestem jednym ze spadkobierców (przyjąłem spadek), to czy mogę go zbyć, nie czekając na jego podział, bez zgody pozostałych? – Janusz P.*

Nie widzimy przeszkód. Zgody współspadkobierców wymaga zbycie udziału w przedmiocie należącym do spadku, a nie samego udziału lub jego części w spadku. Umowa zbycia spadku lub jego części musi być zawarta w formie aktu notarialnego, pod rygorem nieważności.

55 *Co w sprawie dziedziczenia gospodarstw rolnych? Czy nadal trzeba mieć specjalne kwalifikacje, żeby mieć uprawnienia do ich dziedziczenia? – Jan C.*

Już nie, ale dotyczy to spadków otwartych (dodajmy, że otwarcie spadku następuje z chwilą śmierci spadkodawcy) od dnia 14 lutego 2001 r. Obecnie dziedziczenie gospodarstw rolnych odbywa się na zasadach ogólnych, z tą jedyną różnicą, że w przypadku działa spadku, w którego skład wchodzi takie gospodarstwo, stosuje się odpowiednio przepisy o podziale gospodarstw rolnych przy zniesieniu współwłasności. Chodzi tu o to, by w wyniku podziału nie doszło do zakłócenia normalnego funkcjonowania gospodarstwa np. przez jego zbytnie rozdrobnienie.

Sprawy spadkowe w praktyce

56 *Do jakiego sądu powinno się zgłaszać z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku, a do jakiego o dział spadku? – Halina R.*

Wniosek o stwierdzenie nabycia spadku powinno się zgłaszać do sądu rejonowego właściwego dla ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy, a jeżeli jego miejsca zamieszkania w Polsce nie da się ustalić, to do sądu miejsca, w którym znajduje się majątek spadkowy lub jego część. W braku powyższych podstaw sądem spadku jest Sąd Rejonowy dla miasta stołecznego Warszawy.

57 *Jak powinien wyglądać wniosek o stwierdzenie nabycia spadku? – Barbara S.*

Wniosek taki, jak każde pismo kierowane do sądu, powinien spełniać wymogi pisma procesowego i zawierać:

- 1) oznaczenie sądu, do którego jest skierowane, imię i nazwisko wnioskodawcy i uczestników postępowania (czyli wszystkich spadkobierców) ich przedstawicieli ustawowych i pełnomocników wraz z adresami,
- 2) oznaczenie rodzaju pisma (wniosek o stwierdzenie nabycia spadku),
- 3) osnowę wniosku („wnoszę o stwierdzenie, że spadek po Janie Kowalskim zmarłym w N. w dniu 31 grudnia 2005 roku i zamieszkałym ostatnio w N. nabyły w drodze ustawy jego dzieci Władysław i Maria Kowalscy”) oraz dowody na poparcie przytoczonych okoliczności (akt zgonu, akty urodzenia, akty małżeństwa),
- 4) podpis strony albo jej przedstawiciela ustawowego lub pełnomocnika,
- 5) wymienienie załączników.

Pismo kierujemy do sądu, w którego okręgu spadkodawca mieszkał przed śmiercią. Wskazane jest również podanie, czy w skład spadku wchodzi gospodarstwo rolne oraz

czy spadkodawca sporządził jakieś testamenty, a jeśli tak, to u kogo się znajdują. Wniosek taki zmierza w istocie do ustalenia, komu należy się spadek. Nie zawiera rozstrzygnięcia, co komu w spadku przypada, bo temu służy odrębny „dział spadku”, który może być przeprowadzony albo umownie poza sądem, albo w postępowaniu sądowym o stwierdzenie nabycia spadku.

58

Jakie warunki powinien spełniać wniosek o sądowy dział spadku? – Beata W.

Podobnie jak przy wniosku o stwierdzenie nabycia spadku wniosek o dział musi spełniać ogólne warunki przewidziane dla pisma procesowego. Poza tym, zgodnie z treścią art. 680 kodeksu postępowania cywilnego we wniosku o dział spadku należy powołać postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku oraz spis inwentarza, jak również podać, jakie spadkodawca sporządził testamenty, gdzie zostały złożone i gdzie się znajdują. Jeżeli spis inwentarza nie został sporządzony, należy we wniosku wskazać majątek, który ma być przedmiotem działu. W wypadku gdy w skład spadku wchodzi nieruchomości, należy przedstawić dowody stwierdzające, że nieruchomości stanowiła własność spadkodawcy (akt notarialny, poświadczony odpis z księgi wieczystej, wypis z ewidencji gruntów, mapa gruntowa do celów prawnych).

59

W spadku po mojej matce dostał mi się udział w działce budowlanej. Swoją sprawę spadkową załatwiłem w sądzie, uzyskując postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku. Resztę działki odziedziczyli synowie nieżyjącego brata mojej matki. Chciałbym tę działkę sprzedać, ale niestety nie mogę, bo nie jest uregulowany spadek bratanków po bracie. Proszę ich o złożenie wniosku o stwierdzenie nabycia spadku, ale ciągle nie mają czasu. Co mogę zrobić? – Marcin R.

Rada jest prosta. Prawo dopuszcza w takim wypadku wystąpienie z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku osobie, która nie należy do kręgu spadkobierców, jeżeli jest zainteresowaną w sprawie. Zainteresowanym w sprawie, a więc jedynie ewentualnym i potencjalnym uczestnikiem postępowania sądowego jest każdy, którego praw dotyczy wynik sprawy. Musi to być jednak interes prawny (a więc nie interes emocjonalny, gospodarczy lub czysto faktyczny), wynikający z pewnych zdarzeń prawnych, które wywołują konieczność uregulowania wiążących się z nim stosunków prawnych i rodzą obiektywną potrzebę wszczęcia postępowania lub wzięcia w nich udziału. Każdy współwłaściciel nieruchomości zainteresowanym w sprawie, a więc wynik postępowania dotyczy jego praw. Czyli krótko mówiąc, może złożyć Pan wniosek o stwierdzenie nabycia spadku za bratanków.

60

Ile wynosi opłata za wniosek o stwierdzenie nabycia spadku? – Wacław D.

Opłata od takiego wniosku jest stała i wynosi 50 zł niezależnie od wartości spadku. Opłatę tę można uiścić w znaczkach sądowych, naklejając je na składany do sądu wniosek.

61

Nie jestem pewien, czy we wniosku o stwierdzenie nabycia spadku podałem wszystkich potencjalnych spadkobierców, gdyż nie mam wszystkich wiado-

mości na ich temat. Część z nich wyjechała za granicę – nie znam ich adresów, nie jestem pewien czy żyją, itd. Czy będzie to przeszkodą w rozpatrzeniu mojej sprawy? – Konrad T.

Mimo braku wiedzy o wszystkich spadkobiercach można przeprowadzić sprawę spadkową. Postępowanie wydłuży się co najmniej o pół roku z uwagi na konieczność dokonania przez sąd ogłoszenia wzywającego spadkobierców do zgłoszenia się do sądu. Ogłoszenie dokonywane jest w piśmie – jak stanowi przepis – poczytnym na terenie Polski i powinno zawierać:

- 1) imię, nazwisko, zawód oraz ostatnie miejsce zamieszkania spadkodawcy,
- 2) datę śmierci spadkodawcy,
- 3) wskazanie majątku pozostałego po spadkodawcy,
- 4) wezwanie, aby spadkobiercy w ciągu sześciu miesięcy od dnia wskazanego w ogłoszeniu zgłosili i udowodnili nabycie spadku, gdyż w przeciwnym razie mogą być pominęci w postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku.

62

Mój dziadek zmarł dawno temu, natomiast babcia niedawno, zostawiając dom i działkę gruntu. Ojciec zmarł po śmierci dziadka, ale przed śmiercią babci. Miał brata i dwie siostry. Z tego, co dowiedziałam się po śmierci babci, cały majątek przejął syn jednej z sióstr mojego taty. Nie mam pojęcia, czy był jakiś podział lub splata innych osób, gdyż nie brałam udziału w żadnym postępowaniu spadkowym. Syn ciotki, który objął spadek, powiedział, że skoro w momencie śmierci babci mój tato nie żył, to nic mi się po niej nie należy. Czy jeszcze mogę coś w tej sprawie zrobić? – Elżbieta N.

Jeżeli babcia nie zostawiła testamentu, to powinna Pani dziedziczyć z ustawy na podstawie przepisu art. 931 § 2 kodeksu cywilnego. Zgodnie z jego treścią, jeżeli dziecko spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadął, przypada jego dzieciom w częściach równych. Ponieważ nie uczestniczyła Pani w postępowaniu spadkowym po babci, aby wzruszyć postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku, w którym Pani nie została ujęta, należy złożyć wniosek o wznowienie postępowania o stwierdzenie nabycia spadku. Podstawą wznowienia postępowania będzie art. 79 kodeksu postępowania cywilnego, zgodnie z którego treścią dowód, że osoba uzyskująca stwierdzenie nabycia spadku, nie jest spadkobiercą lub że jej udział w spadku jest inny niż stwierdzony, może być przeprowadzony tylko w postępowaniu o uchylenie lub zmianę stwierdzenia nabycia spadku. Osoba, która nie była uczestnikiem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, nie jest ograniczona terminem do złożenia takiego wniosku ani podstawami w udowodnieniu twierdzenia, że ten, kto uzyskał stwierdzenie nabycia spadku, nie jest spadkobiercą lub że udział tej osoby w spadku jest inny niż stwierdzony (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 1982 r., sygn. akt III CZP 15/82, opubl. w Orzecznictwie Sądu Najwyższego Izba Cywilna z. 8-9 z 1982 r., poz. 118).